

Рецензия

на доц. д-р Ина Христова

по конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент”
за нуждите на Институт за балканистика с център по тракология
„Проф. Александър Фол” при БАН (секция „Културна история на
балканските народи”),
обявен в ДВ, бр. 52/ 30.06.2017г.

Единствен кандидат по обявения конкурс е д-р Людмила Миндова.

Людмила Миндова е личност с подчертано индивидуално научно и творческо присъствие. Наблюдавам интелектуалното ѝ и професионално развитие още от студентските ѝ години и съм свидетел на съзнателното ѝ и системно себеизграждане като учен с нестандартно мислене и неконвенционално отношение към научната работа. Тези качества са осезаеми и в преподавателската ѝ дейност към катедра „Славянски литератури” в СУ „Кл. Охридски” и именно на тях до голяма степен се дължи провокирането и задържането на интереса на студентите. Следва да се подчертае и богатата, високо професионална преводаческа дейност на Людмила Миндова, както и безспорните ѝ заслуги за промотирането на сръбската, хърватската и словенската литература в България.

От представените за конкурса научни трудове тук ще съсредоточа вниманието си върху книгата „Другата Итака”, в която са

събрани по-голямата част от научните публикации на Людмила Миндова за периода 2011- 2017г. Книгата е структурирана в две обособени цялости, които съдържат тематично и проблемно самостоятелни текстове. Връзката между двете части е имплицитно заявена чрез метафориката на заглавията: „Домът на литературата.(Етики и естетики на обитаването)” и „Обитателите на литературата.(Тела, движения, сетивност)”. Така изразена, смисловата обвързаност между двете части следва да бъде търсена на равнището на съотнасянето между модусите на съграждането/сътворяването на *дома* и фигурите и практиките на неговото обживяване и превръщане в споделено пространство на писането и четенето на литературата. Или казано иначе, връзката между двете части се конструира върху пресичането на изследователските подходи на литературната поетика и тези на литературната и културната антропология. Тази обвързаност в най-голяма степен произтича от единството на авторската нагласа към литературата, мислена като „процес на пресътворение”, на неизбежна промяна и постоянно прекрачване, превъзможване и надмогване на граници, правила и закони. Подобно разбиране е съпроводено от съзнателния отказ на Людмила Миндова да впише рефлексите си върху литературата и литературността в жанровата парадигма на научната монография с присъщата ѝ монотематичност, центрираност и континуалност. Изборът на есеистичния жанр очевидно е провокиран от присъщата му антинормативност и амбицията да се надхвърлят тясно научните граници в посоките на сливането на научната ерудиция с личното, етически ангажирано обговаряне на литературните явления и процеси. И ако есето, според добре познатата концепция на Михаил Епштейн, е преди всичко проект за „саморазкриване и самоопределяне

на индивидуалността”, безспорно качество на книгата на Людмила Миндова е очертаването на един подчертано индивидуален изследователски свят.

Тук следва да се посочи един много важен и несъмнено продуктивен аспект на авторския подход, който до голяма степен е свързан с есеистичната нагласа на писането, предполагаща усет към многообразието и различието или към „неидентичността”, която Адорно вижда като имплицитна на есеистичния жанр. Именно тази нагласа води до отказа от мисленето на литературата в термините на локалното и националното, полагането ѝ извън концептите за „малки” и „големи” литератури и извеждането ѝ отвъд геополитическите и идеологически концептуализации. В този контекст *Домът на литературата* се разпознава като място на различието, своеобразието и индивидуалността на писателските присъствия в непризнаващото граници и ограничения литературно пространство. Въпреки че персоналиите в по-голямата си част са посветени на автори и конкретни творби от сръбската, хърватската или словенската литература, акцентът е изнесен не върху локалното, а върху универсалността на литературата и художествеността. Следвайки този подход, книгата на Людмила Миндова конструира образа на литературата като отворено пространство на среща и диалог, на неочаквани връзки и взаимодействия и неподозирани родства.

Очертанията на този образ са ясно видими още във въвеждащата част на книгата. Текстът „Домът, който губим” може да бъде четен като есе за литературните и литературоведски превъплъщения на Одисей, на фигурите на дома и бездомността, на възможните и невъзможни, желани и нежелани завръщания. И същевременно като увод, който

задава концептуалната рамка на книгата и илюстрира типичната за есеизма асоциативна структура на рефлексията, която се разгръща в мрежа от паралели и позовавания, аналози и аналогии, които събират в единно духовно пространство Кавафис и Казандзакис, Джойс и Милош Църнянски, Тончо Жечев и Никола Георгиев, Блага Димитрова и Дубравка Угрешич . . .

Първата част на книгата включва дванадесет текста, някои от които разгръщат сравнителни интерпретации, а други представят конкретни творби или аспекти от цялостното творчество на автори, репрезентативни за югославските и постюгославските литератури. Като фокусна проблематика в тази част се очертава въпросът за връзката между литературата, националния език и националната идентичност. Постюгославските литератури са плодотворно поле за проблематизирането на този въпрос в различните му аспекти и взаимосвързаности. С безспорно приносен характер са наблюденията и обобщенията, които формулира авторката в рамките на сравнителната интерпретация на творби на Данило Киш, Александър Хемон и Игор Щикс, изведена върху сходния тип метафоризация и инструментализация на еврейството и еврейската проблематика. Във формулирания от Людмила Миндова извод „Можем да кажем, че в трите книги еврейството е въпрос на естетическа, а не етническа принадлежност” се оглежда една от водещите интерпретативни нагласи и прозвучава специфичния изследователски патос, който, макар и съдържан и контролиран, е осезаем в текстовете. Познавайки се на идеята на Алеш Дебеляк за литературното гражданство като „единственото възможно гражданство” (36), авторката конструира представата за постюгославските литератури като алтернатива на

затварянето на литературата в националното и като място на споделения опит от „обитаването” на едно вече бивше пространство на културното многоезичие. Особен интерес в коментирания текст представлява и фрагментът, посветен на поетиката на имената в разглежданите творби, в който авторката демонстрира висока ерудиция и умение за виждане и разпознаване на вградените в творбата литературни и културни пластове. Впечатляващ в тази посока е и интерпретативният етюд, посветен на метафориката на храната („Метафори на вкуса в белетристиката на Данило Киш”), където кулинарните метафори са четени като препратки, сигнализиращи литературната география, очертана в прозата на Киш.

В есето „Кладенците на езика” въпросът за границите на националната литература е поставен и от гледна точка на нейната преводимост и „конвертируемост”, и през призмата на сложните, нееднозначни, често противоречиви отношения между националния език, универсалния поетически език и езика, на който поетът избира да твори поезията си. Следва да бъдат отбелязани и проникновените наблюдения на авторката върху „остранностяването” на собствения език, търсенето на различieto и откриването на „другия език”, върху които е изведено литературното родство на двама иначе твърде различни в творческия натюрел и стил писатели – Милорад Павич и Давид Албахари.

В реда от проблематизации на връзката между литература и национална идентичност неизбежно се появява и ракурсът на последиците от глобализацията и повсеместната комерсиализация, включително и на литературната творба, и на писателската фигура. Впечатляващ е начинът, по който Людмила Миндова обвързва

наблюденията си върху този проблем с обговарянето на Средна Европа като „фигура на носталгията” и „пространство на културната хибридность, което никога не е съществувало” (102).

Четейки книгата на Людмила Миндова, няма как да не забележа специфичното отношение на нейния начин на мислене на литературата към интелектуалния и поетически свят Данило Киш. За Миндова творчеството на Данило Киш е не само и не толкова обичаен предмет на научно изследване, а обект на съпреживяване, фигура на интелектуална емпатия. Оттук произтича една от доминантите на четенето на литературата в книгата – през Кишовата „по-етика”, разбирана и като пресечна точка между етика и поетика, и като „повисша етика, етика в сравнителна степен” (37).

Настояването върху неразривната връзка между етика и поетика присъства, имплицитно или експлицитно, в почти всеки един от текстовете в книгата. Именно през тази обвързаност Людмила Миндова убедително разкрива напрежението между автономността и отговорността на литературата, между аполитичността и ангажираността, както и раздвоението между вътрешноприсъщата ѝ етичност и отказа да изговаря морални присъди – въпроси, към които постюгославските литератури проявяват особена чувствителност.

Във втората част на книгата се откроява обособяването на два тематични блока, посветени на танца в сръбската литература и на хърватския барок. Танцът е разгледан във връзката му с фолклора и митологичното мислене, и разбира се, с играта и игровото начало. С приносен характер е предложеният преглед на присъствието на танца в средновековната сръбска книжнина, както и задълбочената интерпретация на естетическата и морализаторска функция на хорото в

„Славяносръбска хроника” на граф Джордже Бранкович и отъждествяването му с „танца на смъртта”. Емблематиката на хорото в сръбската литературна традиция е откритоена чрез конкретните анализи на творби, репрезентативни за романтизма („Горски венец” на П.П. Негош), за модернизма (романът „Нечиста кръв” на Борисав Станкович) и за постмодернизма (белетристиката на Милорад Павич). Подборът на художествените текстове дава възможност да се проследи смяната на естетическите и асоциативни контексти и трансформациите на поетическите (и идеологически при Негош) функции на сръбското ритуално хоро. Като най-задълбочени и приноси оценявам наблюденията и рефлексите върху поетиката на хорото и танца в прозата на Милорад Павич. Танцът тук е разглеждан като „един от многото видове „игри на смисъла” и като „едно от средствата, чрез които текстът коментира своите похвати” (178). Така, тръгвайки от средновековната литературна традиция, стигматизираща танца като „бесовщина” и достигайки до постмодерното му тълкуване като „коридор в един безкраен лабиринт”, авторката маркира очертанията на една възможна историческа поетика на танца в сръбската литература.

Книгата „Другата Итака” потвърждава устойчивия интерес на Людмила Миндова към бароковата литература. Наблюденията върху хърватския литературен барок, които познаваме от дисертационния труд на авторката и монографията ѝ „Гласът на барока”, тук са разширени и пренасочени към изследването на наднационалния балкански контекст на явлението и към специфични аспекти и присъствия в хърватската барокова литература. Върху основата на широко ситуиране на бароковите явления са проследени спецификите

на женското присъствие, на бароковия плач и на бароковата антологийност.

Езикът на Людмила Миндова се отличава с богатство, точност, детайлно нюансиране на смисъла и прави видим натрупания опит и в сътворяването на литературата, и в пресътворяването ѝ на езика на превода. Същевременно, стилът на авторката прави впечатление с успешното съчетаване на научната интенция с емоционалното вживяване и преживяване на литературните светове.

В реда на препоръките, бих посъветвала Людмила Миндова да преосмисли употребата на понятието „югославска литература”, което се появява в книгата. Подозирам, че появата му е въпрос на случайност, т.к. неслучилият се проект за единна югославска литература е в ясно изразено противоречие както с артикулираното в книгата разбиране за литературата, така и с реалността на (бившите) югославски литератури като общосподелимо пространство на множество езици, литератури и култури.

Изразявам съгласие с формулираните от Людмила Миндова приноси в приложената „Авторска справка за научните приноси на представените трудове за периода 2011-2017 г.”

В заключение, имайки предвид приносния характер на научната продукция на Людмила Миндова, както и цялостната ѝ дейност, категорично препоръчвам на уважаемото Научно жури да присъди на гл. ас. д-р Людмила Миндова академичната длъжност „доцент”.

Доц. д-р Ина Христова

